

บทคัดย่อ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาและสืบทอดภูมิปัญญาด้านการย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติของผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอ ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่าโดยทั่วไปกลุ่มตัวอย่างหรือผู้หญิงกะเหรี่ยงมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการย้อมสีด้วยธรรมชาติ ซึ่งได้นำเอาทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต ควบคู่กับการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรชาติและป่าไม้และมีความรู้ความเข้าใจถึงวงจรการเจริญเติบโตของพืชพรรณธรรมชาติเป็นอย่างดี

กระบวนการการย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติของผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอ มี 2 รูปแบบ คือ แบบย้อมร้อนและแบบย้อมเย็น โดยทั่วไปผู้หญิงกะเหรี่ยงนิยมย้อมสีด้วยธรรมชาติแบบย้อมร้อนและใช้ครั้งสดช่วยในการเพิ่มความสดใสและความคงทนของสี การย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติแบบดั้งเดิมของผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอไม่ผ่านกระบวนการทำความสะอาดย้อมทั้งก่อนย้อมและหลังย้อม ดังนั้นจึงขาดคุณภาพในการย้อมทั้งทางด้านความสดใสและความคงทนของสี จึงดำเนินการพัฒนากระบวนการย้อมสีธรรมชาติให้มีคุณภาพด้วยการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาผสมผสานกับวิทยาการใหม่ๆอย่างเหมาะสมกลุ่มเป้าหมายจึงได้รับองค์ความรู้ใหม่ คือ การย้อมสีธรรมชาติที่มีคุณภาพ ต้องทำความสะอาดย้อมด้วยการฟอกย้อมก่อนย้อมด้วยผงซักฟอกและทำความสะอาดย้อมและเคลือบด้วยน้ำกั้นสีตกทุกครั้งหลังการย้อม ที่สำคัญคือต้องควบคุมกระบวนการย้อมและสัดส่วนวัตถุดิบให้คงที่และถูกต้องเสมอ

ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยงสะกอมีความคล้ายคลึงกับคนไทย คือ เด็กผู้ชายจะเรียนรู้และรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้เป็นบิดา และเด็กผู้หญิงจะเรียนรู้และรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้เป็นมารดา โดยผ่านการปฏิบัติจริง การเล่านิทาน การร้องเพลง และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือจัดการเรียนการสอนแบบเป็นชั้นเรียน

ภูมิปัญญาด้านการนำวัตถุดิบมาใช้ในการย้อมสีธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการเจริญเติบโตและวงจรชีวิตของพืชพรรณธรรมชาติ พอสรุปได้ คือ ประเภทที่ใช้เปลือกของลำต้น เช่น ประดู่ ชุนนมะม่วง ฯลฯ เลือกต้นที่โตเต็มที่ ใช้มีดที่มีลักษณะบางและคมเฉือนเอาเฉพาะเปลือกไม้ ระวังไม่ให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อเยื่อไม้และตัดที่ละส่วนหมุนเวียนกันไป ประเภทที่ใช้ผล เช่น ลูกหว้า มะเดื่อ ฯลฯ จะเก็บตามฤดูกาลที่ออกผลและย้อมสีตามฤดูกาลนั้นๆ ส่วนค่าเสด นั้นสามารถเก็บไว้ใช้นอกฤดูกาลได้และเก็บได้นาน ประเภทที่ใช้หัวหรือเหง้า เช่น ขมิ้น จะจัดเก็บและย้อมสีในฤดูร้อนเลือกใช้เฉพาะหัวหรือเหง้าที่แก่จัดส่วนหัวหรือเหง้าเล็กๆฝังไว้ในดินตามเดิม เมื่อถึงฤดูฝนเหง้าเล็กๆเหล่านั้นจะเจริญเติบโตเองตามธรรมชาติ

ชุมชนจึงได้รับประโยชน์จากองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ พร้อมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนในด้านการว่างงานตามฤดูกาลได้ และสามารถสืบทอดให้ชนรุ่นหลังต่อไปได้